

SKJERN Å NØGLEN

Leg og aktiviteter for børn og deres forældre i naturen omkring Skjern Å

FORORD

Naturen i Skjern å området rummer uendelige muligheder for leg og aktiviteter til børn og deres forældre. Naturområdet har en så mangfoldig flora, fauna og historie at der er nok til mange timers fornøjelse og underholdning, hvor kun fantasien sætter grænser. Det eneste I skal huske er, at passe godt på naturen. Når I kommer derud kan I blandt andet kigge på dyrespor, finde knogler og høre uhyggelige fortællinger om, da åen var

ved at skylle kisterne fra kirkegården væk. I kan også lege Kims leg og skyde til måls med kogler eller fange edderkoppens spind.

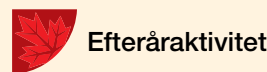
Når sulten melder sig, kan I gå på jagt i naturens spisekammer. Det I ikke når at spise, kan I tage med hjem og lave lækre marmelader, salater, tærter, kager, is og et væld af andre ting med, så varer oplevelsen lidt længere.

Symbolforklaring

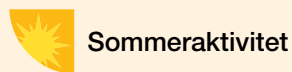
Forårsaktivitet

Efterårsaktivitet

Vinteraktivitet

Sommeraktivitet

INDHOLDSFORTEGNELSE

Historier fra åen	4
Træer og blomster med hang til kød	8
Smukke blomsterkranse	12
Blomster med bid	14
Farv med planter	16
Pressede blomster	17
Spor et vildt dyr	18
Dyreveksler og andre spor	22
Små kræ i vand	23
Pip i låget	24
Fugle, der godt kan lide vand	30
Havørnen - Danmarks største rovfugl	34
Køer og kryb med eller uden ben	36
En snegl på vejen	40
Stjæl et spind	44
Fisk i Skjern Å området	46
Naturens spisekammer	48
Overnatning i naturen	51

Prøv selv at krydse åen via en trækfærge. Der findes i dag to trækfærger over Skjern Å, som både kan tage cykler og heste med. De findes ved åens udløb mellem Pumpestation Nord på nordsiden og Naturcenter Skjern Enge på sydsiden.

Hvis I vil vide mere om Dalgas, Det Danske Hedeselskab og hedes historie generelt kan I besøge Hjemstavns hus Amborg.

HISTORIER FRA ÅEN

Der er mange spændende historie tilknyttet Skjern Å, som hver især beskriver, hvordan forholdet var mellem åen og de mennesker den berørte. Den første historie, fortæller generelt hvordan holdningen til naturen er blevet ændret siden.

Kartoffeltyskere og Dalgas

Der var engang en å, den snoede sig smukt gennem det jyske landskab. Ved siden af åen boede bønderne, og de havde lært at indrette deres levevis og landbrug efter åen. Når åen skulle krydses benyttede man sig bl.a. af trækfærger, hvor man ved hjælp af tov kunne trække sig fra den ene side til den

anden. Åen løb ellers helt som den selv ville igennem heder og enge og man forsøgte at udnytte åen bedst muligt. Det jyske folk levede altså side om side med åen og indordnede sig efter åens luner, men så en dag fortalte fine embedsmænd kongen, at det er spild af jord med al den hede i Jylland. Det mente de bestemt godt kunne udnyttes bedre. Kongen tænkte over det i nogle år og besluttede til sidst at sende bud efter nogle bønder fra Midtyskland – de såkaldte kartoffeltyskere. De fik til opgave at opdyrke heden og lægge kartofler, som på dette tidspunkt ikke var kommet til Danmark. Det var hårdt slid for de stakkels kartoffeltyskere at

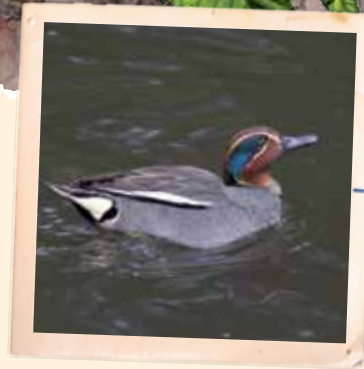
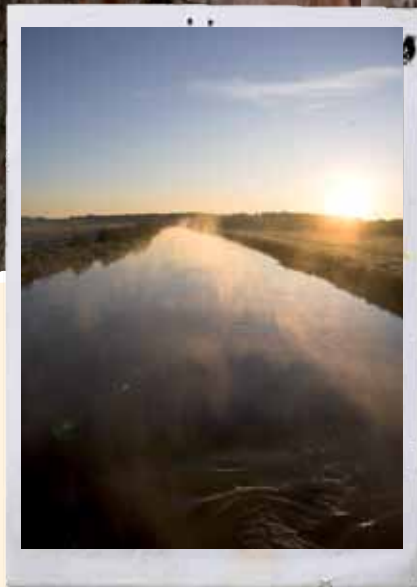
opdyrke heden og de fik heller ikke den støtte og de goder, de var blevet lokket til Danmark med.

I 1866 kom der en mand, som hed Enrico Mylius Dalgas og han kommer til at stå i spidsen for opdyrkningen af den jyske hede. Det Danske Hedeselskab blev oprettet og Dalgas sørgede for at omdanne heden fra at blive udnyttet til græsning til får og geder til at blive brugt som landbrugsjord. Fra 1871-72 stod Hedeselskabet for etableringen af Danmarks største engvandingsanlæg, Skjern Å Nørrekanal med en oprindelig længde på ca. 21 km. Der er vand i kanalen fra maj til december og det er mange steder

muligt at besøge den – bl.a. ved dens udspring tæt ved Hjemstavns hus Amborg hvor Rind Å løber ud i Skjern Å - lokalt kaldt Skjern Å Forvirringen. Kanalen kan også ses i Skarrild, hvor den føres over Lustrup Bæk i en akvædukt.

Dalgas inspirerede andre landmænd til, at naturen til fulde skulle nyttiggøres. Derfor lavede man mange regulerede vandløb, der kunne føre så meget vand væk fra markerne så hurtigt som muligt.

Jagten efter mere jord

Da heden var blevet opdyrket og man udnyttede den til fulde, begyndte man også at kigge på Skjern Å og de frodige enge. På et tidspunkt oversteg kornpriserne kødpriserne og man så fordele i at bruge jorden op til Skjern Å til dyrkning af korn, frem for at bruge det som afgræsningsareal til kvæg. Det lod sig bare ikke gøre, for åen løb som den selv ville og ofte løb den over dens breder.

I 1960'erne blev Danmarks største afvandingsprojekt derfor gennemført i Skjern Ådal. Åen blev lagt i kanal og tvunget i sit nye løb af store diger, med store dæmninger - fra det sidste stykke

fra området syd for Skjern til udløbet i Ringkøbing fjord. Til den lokale afvandning af området blev bygget 5 pumpestationer.

Projektet var en succes. Det gav fin landbrugsjord og flere penge på lommen.

Katastrofe for dyre- og plantelivet

Efterhånden viste det sig dog, at den gode idé måske ikke var så god endda. Dyre- og plantelivet i og omkring Skjern Å forsvandt langsomt. Samtidig var det tydeligt, at forurening med næringsstoffer i blandt andet Ringkøbing Fjord blev større og større. Da Skjern Å bugtede sig

smukt og fint, blev mange af næringssaltene aflejret på de våde enge langs med åen, hvor de nu strømmede direkte ud i fjorden og forårsagede iltvind og fiskedød.

Genopretning af naturen

Det var på denne baggrund, at man i 1998 vedtog at gennemføre den nu gennemførte naturgenopretning af Skjern Å, som kom til at koste ca. 250 mio. kr. Langt hurtigere end man havde regnet med kom dyrelivet tilbage til Skjern Å. Fuglene var først til at vende tilbage og senere kom også fiskene. Selvom det var Hedeselskabet og Dalgas, der i sin tid var ophav til at rette

Skjern Å ud, så har selskabet fulgt med tiden, ændret sit natursyn og gennemfører nu flere naturgenopretningsprojekter.

TRÆER OG BLOMSTER MED HANG TIL KØD

De mest almindelige træer i Skjern Å området

Birk

Røn

Skovfyr

Pil

De findes ca. 2000 plantearter i Danmark - heraf er der ca. 70-80 arter træer og buske. Ved Skjern Å er der en mangfoldig flora og her kan I finde mange flotte og spændende planter, der hver har deres unikke særpræg. Det samme kan siges om træer, også de har hver deres særlige kendetegn og spændende historier.

TRÆ BINGO

Hold øjnene åbne på turene til Skjern Å og se om I kan få øje på alle disse træer. Kryds af og prøv at få hele pladen fuld.

Rødel	Rødgran	
Eg	Røn	Pil
Birk	Skovfyr	

Eg

Rødgran

Rødel

FIND DIT TRÆ

Gå sammen to og to. Den ene skal have bind for øjnene og føres hen til et træ, som man kan se fra startstedet. Man må godt drille, ved ikke at gå den lige vej. Den med bind for øjnene skal nu føle, lugte evt. smage på træet. Tilbage til startstedet, får den blinde lov at få bindet af og skal nu prøve at finde sit træ.

KIMS LEG

Gå ud og find nogle ting fra naturen, f.eks. blade fra forskellige træer, et sneglehus, sten eller andet der findes omkring jer. Kig godt på tingene i ca. 10 sekunder og dæk dem så til med et tørklæde eller en jakke. Prøv så at gå ud og find ting magen til de ting, der er dækket til. Den med flest rigtige ting har vundet.

POSTKORT AF BIRKEBARK

Birkens bark kan I forsigtigt trække af i store flotte stykker. Hvis I ligger et stykke birkebark mellem to store tunge bøger i en uge bliver barken helt tør og flad. Derefter kan birkebarken klippes ud i den form, I gerne vil have postkortet i.

I skal bruge:

- birkebark
- tunge bøger
- saks

KASTANJE-HELIKOPTERE

Med en syl eller et søm, kan I bore huller og stikke to store svingfjer skråt ned i toppen af en kastanje. Kastanjen kan nu bruges som kasteskyts mod et mål, eller den kan kastes op i luften. Den vil dreje smukt om sin akse. Man kan prøve sig frem med flere fjer og sætte dem i forskellige steder.

I skal bruge:

Kastanjer el. kartofler og fjer.

NATUR-DETEKTIVER

Som familie kan I sammen eller i hold gå på opdagelse i området omkring Skjern Å. Alt efter om I bevæger jer i eng, skov, krat eller mose m.m. kan I se, om I kan opspore nogle af de ting, der står på listen. Efter f.eks. ½ time skal I være tilbage med så mange ting som muligt. Listen til naturdetektiverne kan f.eks. være:

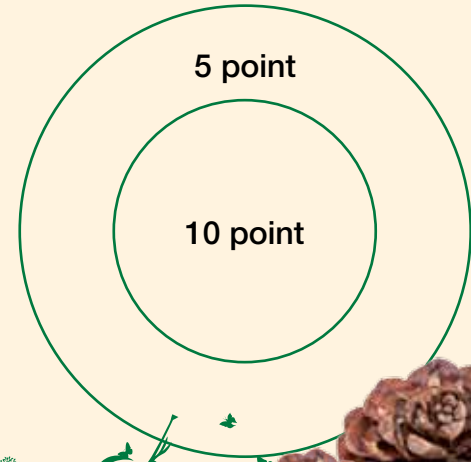
- Noget fra et dyr.
- Noget, der er spidst.
- 2 ting, der er spiselige for mennesker.
- Noget, der lugter godt.
- Noget, der er slimet.
- Noget, der ikke hører til i naturen.
- 2 ting, som dyr har spist af.
- Noget, der er gult.
- 4 forskellige blade.

KOGLER SOM KASTESKYTS

I et område med nåletræer er der masser af kogler. Saml koglerne og prøv at ramme et bestemt træ eller tegn en cirkel med en pind og prøv at ramme den med koglerne.

I kan lave en lille konkurrence og se hvem der rammer bedst eller får flest point.

SMUKKE BLOMSTERKRANSE

Der er masser af skønne steder at besøge langs Skjern Å og en tur i naturen giver både frisk luft og motion, samtidig med at du kan samle naturens skatte i form af bær, lav, bark, kogler, nødder, frugter m.m. Denne naturens skønhed kan man tage med hjem, tegne med den eller lave en smuk krans til døren.

Det skal I bruge:

- 1 tynd halmkrans eller pilegrene på ca. 1 meter
- Masser af ståltråd
- Natursnor
- Indsamlede naturmaterialer
- Evt. små paradisæbler, kvæder, m.m.

For de lidt yngre hjælpere der gerne vil være kreative med naturen – kan der laves enkle kranser af små bær, der er trukket på en rund ståltråd. Det samme kan gøres med blade, hvor bladene stikkes på tråden. Der skal mange blade til, men det er enkelt og nemt og ofte med et flot resultat!

Træk rønnebær, kristtorn, paradisæbler eller hyben på en tynd ståltråd og lav kranser, hjerter eller andre figurer til pynt i vinduer, sammen med stedsegrønne blade eller som en enkel krans på døren.

Brug også mælkebøtten til lidt sjov ved evt. at holde en konkurrence om, hvem der kan flette den længste krans af

blomsterne. Kranser af mælkebøtter er dekorative og lette at binde p.g.a. de lange stængler. For de mindre børn kan anbefales at bruge et stykke ståltråd, hvorpå blomsterhovederne spiddes. Herefter kan ståltråden formes til f.eks. en krans eller et hjerte. Kun fantasien sætter grænser.

Også den lille tusindfryd eller bellis kan bruges til at lave kranser med. Denne lille kønne blomst fryder øjet, når den dukker op på de kortgræssende enge langs Skjern Å.

Prøv også at lave en bellis-orm ved at trække blomsterhovederne på en lang stængel.

Sådan gør I:

- I kan hurtigt forme en krans af pilegrene eller lidt halm ved hjælp af ståltråd.
- Beklæd kransen med mos som base. Mosset lægges på halmkransen i et jævnt lag og omvikles med ståltråd. Vil I bruge andre materialer som bund, så sørg for at lægge de små buketter i

samme retning, og sørg for at binde tæt og give kransen et ensartet udseende.

- Dekorér kransen med naturens egne materialer, bind dem på kransen ved at omvikle stramt med ståltråd eller brug små tandstikker til større ting som æbler, kvæder, hyben m.m.

BLOMSTER MED BID

De fleste planter optager deres næring fra jorden igennem deres rødder, men der er planter, som også har fundet ud af at nærre sig på anden vis. Disse planter lokker insekter til sig og inden de opdager noget, sidder de i en fælde. Særligt i moseområder kan I møde soldug.

Soldug kan man finde ude i Albæk mose i juli og august. Ved siden af stien ligger nogle mosehuller, som de står i kanten af. I skal kigge godt efter, for den lille plante er kun 2-3 cm høj.

Planten har en lusket fangstteknik. Den lokker insekter med dråber der ligner dugdråber og søde nektardråber, men i stedet er det klistrede fordøjelsesenzymmer. Jo mere insektet kæmper for at komme fri, jo mere bliver det smurt ind. Til sidst lukker planten langsomt bladene om sit offer og den begynder at fordøje insektet.

Hvis I tager ud for at se soldug, så skal I huske noget fornuftigt fodtøj og passe godt på, for det kan være en meget sumpet effære!

FARV MED PLANTER

TEGN FINE TEGNINGER MED PLANT- ER FRA NATUREN

Man kan farve med blomster og blade ved at nuldre dem godt sammen og derefter gnide den mod papiret - det er vigtigt, at papiret er kraftigt ellers gnider man hul. Blade kan farve grønt, blomster kan farve gult, rødt eller blå, bær kan farve blå og rødt. Tegn evt. bagefter med kul fra et bål. F.eks. ting fra naturen, blomster, insekter, fugle mm.

Tegningen kan fikseres med hårlak, når den er færdig.

- I skal bruge:
- blomster
 - avispapir
 - tunge bøger eller telefonbøger

PRESSEDE BLOMSTER

I kan presse de blomster, I finder ude i naturen og få dem til at holde længere.

Pluk nogle blade eller blomster I synes er flotte. Læg blomsterne pænt tilrette mellem noget avispapir og læg noget tungt ovenpå, evt. nogle tunge bøger eller en telefonbog. Efter et par uger er planterne tørre og I kan eksempelvis lime dem over i en notesbog, et hjemmelavet postkort eller fødselsdagskort.

SPOR ET VILDT DYR

Sommetider kan I være heldige at se dyr i skoven eller på marken, men det er ikke altid, da de fleste dyr er meget menneskesky. Til gengæld efterlader dyrene en masse spor om deres færden - især når skov og land dækkes af sne er det en god mulighed for at få et indtryk af det dyreliv, der ofte er lige udenfor. Med denne lille spor-guide, kan I se hvem, der har været på spil.

De mest almindelige pattedyr i Skjern Å området

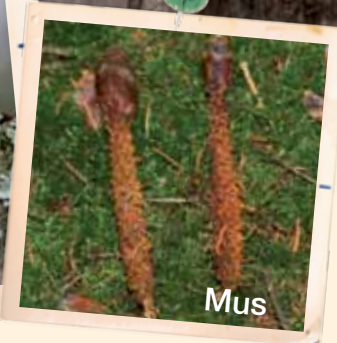
Egern

Egernet er meget almindeligt i Danmark. Egernet er sædvanligvis rødbrun i pelsen, men sorte og brune kan også forekomme.

Egernet spiser mest kogler, nødder, bog og agern, knopper fra træer, svampe, frugter og bær, men den kan også finde på at stjæle æg og spise fugleunger.

Det opholder sig for det meste højt oppe i trætoppene, hvor det også har sin rede. Egernet springer fra træ til træ og bruger sin store hale som ror. En gang i mellem kravler det ned fra træerne og I er måske heldige at kunne se dens spor. Et særkende for et egernspor er, at det næsten altid begynder og slutter ved et træ.

Nogle steder i landet er der meget få egern, hvilket kan skyldes mangel på egnede levesteder. Her kan man måske hjælpe ved at opsætte redekasser. Man kan enten købe en eller lave sin egen kasse.

Mus

Musen er meget udsat og står øverst på mange andre dyrs spiseplan. Både hugorme, ugle, ræve, musvåger, mår, krager, pindsvin og tårnfalke, har mus som vigtigste fødekilde. Musen er også en af kattens livretter.

Musen har mange fjender, derfor er den i stand til at få op til 3-4 kuld om året med op til 6 unger i hver. Musen spiser nødder, svampe og hvad den ellers kan finde. Grankogler er også blandt dens favoritter.

Haren

Haren sidder ofte og trykker sig ned i et skjul. Hvis I kommer for tæt på den, farer den op og I vil kunne se haren er en sprinter. Det er tydeligt at se, hvis den har været forbi, da den efterlader nogle pilleformede ekskrementer. Haren er nødt til at spise sine egne ekskrementer, ellers dør den af sult i løbet af en uge. Det skyldes nogle vigtige mikroorganismer, som haren skal bruge for at nedbryde de plantedele den spiser. Faktisk skal den helst have sin mad igennem to gange, ligesom køer.

Krondyr

Krondyr er det største landpattedyr i Danmark. De lever i områder med store nåleskove, hvor de kan søge dækning om dagen. Men det er især på heder, i højmoser, overdrev, græsheder og på landbrugsarealer, at de finder deres føde. Hvert år i februar-marts kaster

hjorten sit gevir, og et nyt gevir begynder at vokse frem.

Man kan være heldig at finde gevir i skovbunden, inden musene æder dem.

Rådyr

Vi har fire hjortearter i Danmark. De hjorte I kan finde i Skjern Å området er kronhjorte og rådyr. Rådyret er vidt udbredt og almindeligt i Danmark. I maj og juni fødes rålammene. Mens moderen er væk ligger lammet helt stille og da den er godt beskyttet af sine camouflagefarver - og den ikke afgiver lugt - er den i sikkerhed for rovdyr.

Hvis I ser nogle spor af små klove, er det sikkert et rådyr, der har været forbi. De kommer gerne i flok og kan bedst ses meget tidligt om morgenen, når de græsser.

30 mm

Ræv

Ræven har været i Danmark i 8000 år og er et af de største rovdyr. Dens størrelse ligger på 6-15 kg og den bliver ca. 10-12 år gammel. Selvom ræven er overvejende nat- og skumringsaktiv er det ikke usædvanligt, at de ses om dagen. Rævens spor minder om en hunds. I kan se forskel ved at tegne en streg mellem rævens trædepuder, hvis der ikke er plads, så er der tale om en hund.

Grævling

Grævlingen er et af Danmarks største rovdyr. Den vejer 6-20 kg og bliver ca. 10 år gammel. Den ser ikke specielt godt, men dens lugtesans er fænomenal. Grævlingen er stort set altædende, men regnorm står højt på dens liste over livretter. Den bor i huler i familiegupper på 2-5 grævlinger. Grævlinger er overvejende nataktive og derfor ser man den sjældent, men spor kan afsløre hvor den færdes.

70 mm

DYREVEKSLER OG ANDRE SPOR

Mange dyr i naturen er svære at få at se. Nogle dyr er kun aktive om natten og tilmed sky overfor mennesker. Har man dog først øje for de tegn og spor som dyrene efterlader, kan man få en meget spændende tur derude.

Mange dyr færdes af det samme net af stier hver gang de bevæger sig fra den ene del af territoriet til en anden. Disse stier kaldes for vekslers. Vekslerne er trygge færdselsårer for vildtet, når de

bevæger sig om natten og afmærkes gerne af duftmarkeringer. Flere dyrearter kan godt benytte den samme veksler.

De steder hvor vekslerne krydser skovvejene, er de forholdsvis nemme at få øje på. Følger man vekslerne kan man finde andre spor efter dyrene. For eksempel, kan knopperne på træer og buske langs vekslen være bidt af, man kan også finde afføring eller knogler, fjer og pels som kan være rester fra et måltid.

SMÅ KRAE I VAND

I Skjern Å området er der et væld af spændende vandhuller og vandløb I kan gå på opdagelse i. Ved at se på dyrelivet kan I finde ud af, hvor rent vandet er de forskellige steder. Tag et finmasket fiskenet og en lille hvid spand eller en hvid bakke med jer, så kan I se nærmere på de dyr, der lever i vandet.

HJEMMELAVET VANDKIKKERT

Med en vandkikkert kan man tydeligt se, hvad der foregår under vandet. Kikkerten laves af et plastikrør el.lign. med en diameter på ca. 20 centimeter. Den beklædes med kraftig gennemsigtig plastik i den ende, der skal i vandet.

Dyrevokslers afslører hvor dyrene bevæger sig. Til venstre en veksler, der flittigt benyttes af rådyr. Også små dyr kan skabe deres egen veksler i en utrolig grad. Til højre ses små stier, der er skabt af skovmyrers vandringer.

PIP I LÅGET

En af grundene til at man valgte at genoprette Skjern Å, var netop for at få de fuglearter tilbage, som var forsvundet. Efter genopretningen er mange fuglearter kommet tilbage igen og der er atter liv i Skjern Enge. Alle fugle har sin egen karakteristiske sang, så prøv at tage ud i et af fugletårnene, når foråret kommer og se og lyt godt efter.

Fugletårne i Skjern Å området

De bedste steder at iagttage fugle er i de forskellige fugletårne. De ligger rundt omkring i Skjern Å-området og I finder dem her. Prøv at tage ud og se om I kan genkende nogle af fuglene.

- Ved Skjern Ås delta på nordsiden. Adgang til fods eller på cykel ad sti fra Pumpestation Nord, ca. 3 km.
- På taget af Pumpestation Nord på nordsiden ved åens udmunding. Adgang fra Langkærvej.
- På stien langs diget mellem Lønborgvej (mod vest) og Pumpestation Nord på nordsiden af åen. Adgang til fods ad stien fra P-plads på Lønborgvej. Ca. 1 km.
- Ved Lønborggård på sydsiden af åen. Adgang fra Lønborggårdvej.
- Ved Hestholm Sø på Lønborgvej mellem Lønborg og Skjern. Stort, lukket fugletårn med rampe for kørestolsbrugere og gangbesværede.
- På stien mellem Lønborgvej (mod øst) og Skjern Bådehavn på nordsiden af åen. Adgang fra P-pladsen for enden af Hedebyvej.
- På stien mellem Hestholm Sø og Øster Hestholm Sø. Adgang til fods eller på cykel ad sti fra Skjern Bådehavn, ca. 3 km eller fra Ganer Å Grødeplads, ca. 500 m.
- Ved indkørslen til Borris Hede / Borrislejren. Adgang fra P-plads ved Borris-krogvej.
- Ved Albæk Mose. Adgang fra Skjernåvej.
- Ved Lønborg Kirke på Lønborg Borgbanke, hvor der er borde og bænke er der en meget flot udsigt over Hestholm Sø og ådalen. Adgang ad sti fra P-pladsen nedenfor på den modsatte side af Lønborgvej.

De mest almindelige fugle i Skjern Å området

Tag ud og se om I kan høre eller se nogle af de mest almindelige fugle i Skjern Å området.

Fugle kan kendes både på deres fjerdragt og sang. Fjerdragstens farver bruger fuglene til at signalere til hinanden. I yngletiden udvikler mange hanner flotte og stærke farver, der skal imponere hunnerne og sende signaler til rivalerne. Fuglens farver kan også indgå i fuglens kamuflage, så den falder i ét med omgivelserne. Fuglene synger, fordi de kommunikerer med hinanden og de har tre overordnede former for kommunikation: For at afmærke deres territorium (forår), for at lokke en mage til (forår) og for at lære ungerne at synge (sidst på sommeren).

Bogfinke

Bogfinken er en lille meget farvestrålende fugl, som lever af insekter og diverse frø. I kan let høre den, når I går rundt, bare lyt til dens karakteristiske stammen, der lyder "de-de det kan jeg da sige li' så tit, det ska' vær".

Gulspurve

Gulspurven er overvejende gul med brune aftegninger. Om sommeren lever den af insekter, og om vinteren skifter den over til korn. Dens sang er let at lære, da den tæller til syv: "En-to-tre-fir-fem-seks-syyyyyyvv". Fugle kan også have forskellige dialekter og nogle gulspurve tæller derfor otte med, hvorimod gulspurven fra Bornholm kun tæller til seks.

Rødhals

Rødhalsen er en sky og forsigtig fugl, som kendes på det røde bryst. Om sommeren lever den ligesom gulspurven af insekter, mens den om vinteren spiser bær og frø. Dens toner er meget høje og derfor lyder dens sang lidt tilfældig, som en fugtig korkprop, der gnides mod en flaske.

Løvsanger

Løvsangeren er en af de mest udbredte sangere herhjemme og den holder til i løv- eller blandings-skove. Den ankommer fra Afrika i slutningen af april og i september trækker den bort igen. Løvsangeren siger "dir-dir-dir-dir-dir-dir", i en nedadgående klar tone og ender med nogle hændende lyde.

Musvit

Musvitten er den største af vores mejser og er almindelig i haver, parker og skove. Den er let genkendelig med dens sort-hvide hoved og den gule underside. Musvitten har en sort stribe ned over sit gule bryst. Den sorte stribe er bredere hos hannerne end hos hunnerne. Den fløjter "dy-vi, dy-vi, eller dy-dy-vi, dy-dy-vi" altid rytmisk.

Ringdue (skovdue)

Ringduen er meget almindelig og findes i skove, parker og ældre haver. Den kurrer for at hævde sit territorium: "ku-kuu-ku ku kuu", der gentages. På dansk fortolket som "en go stor skov-duue".

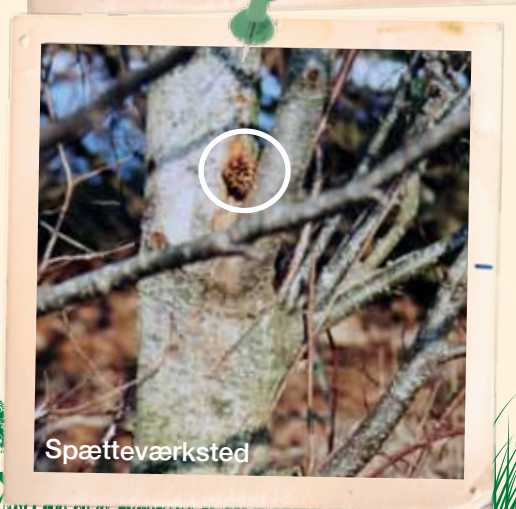

Stor flagspætte

Stor flagspætte er den eneste almindelige spætte i Danmark. Dens kløer er så stærke, at den kan klamre sig til undersiden af en gren med ryggen nedad. Den trommer på træerne i under et sekund af gangen, for at gøre opmærksom på sit territorium og sige til andre spætter "hold jer væk"! Af og til kan spætten også lokkes til foderbrættet.

Om vinteren spiser flagspætten masser af kogler. Koglefrø er meget eftertragtede fordi de er meget fedtholdige. Den hakker løs på koglerne med sit spidse næb og hiver frøene ud med sin lange tunge. Faktisk slider flagspætten tre næblængder på et år. Ofte kan man finde grankogler, som spætten har sat fast mellem grene eller sten, så den bedre kan pikke frøene ud. Når koglen er bearbejdet smides den ud og en ny kogle kiles fast. Derved kan der opstå store dynger af kogler under et spætteværksted.

Spætteværksted

Danmarks mindste fugle

Fuglekongen er Danmarks mindste fugl og kan kendes på sin gule hanekam. Den er gerne at finde i toppen af høje nåletræer, hvor den spiser insekter og edderkopper samt et par frø i ny og næ. Dens sang er så høj, at vi mennesker har svært ved at høre den, når den synger "sisi, sisi".

Om vinteren har Danmarks mindste fugle voldsomt travlt med at samle føde. Fuglens kropstemperatur er omkring 40-45 grader - altså højere end hos mennesket - og for at opretholde energi til at holde varmen, skal der konstant findes mad. De små fuglekonger er så optaget af at søge føde, at man kan være heldig at iagttage dem på ganske kort afstand.

FODERKUGLER

Om vinteren har fuglene svært ved at finde mad, så I kan hjælpe dem lidt ved at hænge foderkogler op til dem. På den måde kommer fuglene til jer og I kan kigge på dem fra køkkenvinduet.

I skal bruge:

- en gryde
- fyrekogler eller en kokosskal
- palmin
- fuglefrø
- snor til ophængning

Sådan gør I:

Tag en gryde og smelt noget palmin heri. Bland derefter fuglefrø i. Hæld blandingen ned over en god størrelse kogler I har fundet i skoven. Bind snor i koglerne og de er klar til at blive hængt op.

FJERPENNE OG USYNLIGT BLÆK

På en fugletur i Skjern Å området kan I være heldige at falde over en fuglefjer - lad den ikke ligge, men tag den med jer. Prøv at skrive med den lige som man gjorde i gamle dage, hvor man brugte fjer fra svaner eller gæs til at skrive med.

Sådan gør I:

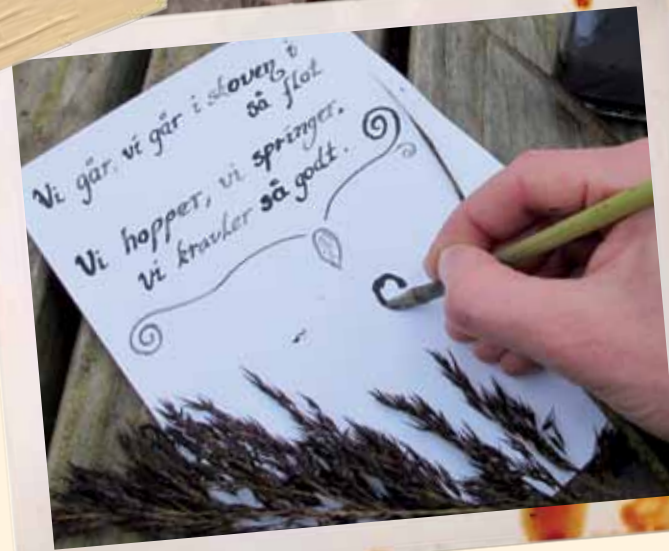
Fuglefjeren kan I lave en pen af, ved at skære den skråt af i spidsen - og skære en lille revne i spidsen af den skrånende ende. I kan også bruge tagrør og større siv.

Dyp fjerpenen i mælk eller

citronsaft og skriv et hemmeligt brev på et stykke papir og lad brevet tørre. Nu ser papiret helt blankt ud, men ved hjælp af ild kan man godt få skriften frem igen.

Ved at holde papiret helt tæt hen på en flamme fra et sterinlys eller en brændende pind fra et bål, kan den usynlige skrift gøres synlig. Pas på - der går ret let ild i papiret - og gør det for en sikkerheds skyld i køkkenvasken, hvis du er indenfor.

Når den usynlige skrift bliver varmet op, bliver den brun - og så kan den hemmelige besked læses.

FUGLE, DER GODT KAN LIDE VAND

Nogle fugle er man stolte af og finder fascinerende og andre så man helst slet ikke var der. Når I skal se disse fugle, der lever i nærheden af vand, så kræver det I tager en tur til Skjern Å-dalen. Året rundt ses imponerende mængder af skarv, skestork, knopsvane, grågås, blishøne og mange andefugle. En tur til Lønborg, kan måske give et glimt af nordens største rovfugl, havørnen.

Vibe

Viben er Danmarks mest talrige vade-fugl. Den kendes bedst på den sort-grønne fjerdragt, og fjertoppen, der stritter, øverst på fuglens hoved.

Vibens specielle, akrobatiske sangflugt, der markerer territoriet, er også unik. Dens karakteristiske stemme lyder, vuu-o-vuiip-vip-vip-euvii, og har givet ophav til artens danske navn.

Den yngler i åbne landskaber med lav vegetation, såsom enge. Derfor har den nydt godt af, at Skjern Å er blevet genoprettet og at de våde enge er blevet genetableret.

Skarv

Skarven er vel nok den mest omdiskuterede fugl i Danmark. Den er ikke særlig vellidt blandt lystfiskere eller erhvervsfiskere, fordi den spiser en temmelig stor portion af ørred og laksesmolt. Man skønner, at en skarv æder ca. ½ kg småfisk om dagen.

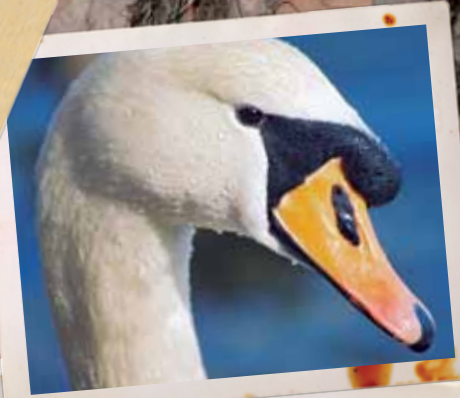
Skarven har også en anden lidt uheldig egenskab. Skarver yngler gerne i store kolonier i træer og her kan mængden af fugleklatter få træerne til at gå ud. Det er fordi skarvens klatter indeholder så mange næringsstoffer at det er ætsende.

Skestork

Skestorken har nu siden 2002 fundet egnede ynglesteder i området efter genoprettelsen af Skjern Å. Skestorken er en trækfugl, der overvintrer i Vestafrika. De danske ynglefugle ankommer i feb.-marts og trækker sydpå igen i slutningen af august.

Skestorkens næb er meget specielt, da det er formet som en langstrakt ske der er velegnet til at si smådyr fra mellem grus og mudder. Skestorken kan ses med en kikkert fra Lønborgvejen mellem Lønborg og Skjern, hvor de søger føde i de lavvandede arealer.

Knopsvane

Knopsvanen kender I helt sikkert fra H.C. Andersens populære fortælling om den grimme ælling, der blev til en smuk svane. Svanen har været tæt på at forsvinde fra Danmark, da man tidligere skød den, ligesom man skyder gæs. Først i 1920, da der kun var 5 ynglende par tilbage, blev svanen fredet.

Knopsvanen er en af tre danske svanearter og blev i 1984 valgt til Danmarks nationalfugl. Den kan ses hele året og kendes på dens røde næb og sorte knob i panden.

Sangsvane

Sangsvanen kommer på gennemtræk og ses bedst om vinteren. I Danmark yngler der endnu ingen vilde sangsvaner. Den kendes på det gule næb og en langstrakt hals.

Lokalt fik de navnet "stauninggæs", hvilket var en dækbetegnelse over svanejagt – man må ikke skyde svaner, men man må gerne gå på jagt efter gæs. Gå en tur udenfor en stille vinternat og I vil ofte i det fjerne kunne høre en hæs, trompetende lyd - det er sangsvanerne der holder kontakt til hinanden.

Blishøne

Blishønen er let at genkende med sin runde, sorte krop og sit hvide næb og store hvide pandebliis, hvoraf dens navn kommer. Den har også et karakteristiske kald, som er et højt eksplosivt "piitss", der lyder som om man slår på en metalstang med en hammer. Selvom den holder til ved vand, så er den ikke nogen specielt god svømmer eller dykker, og derfor foretrækker den lavt vand. Blishønen er i ynglesæsonen meget aggressiv over for såvel artsfæller som ænder og svaner.

Grågås

Grågåsen er en andefugl, der er almindelig i Danmark. Den yngler i søer og moser med tagrør eller i høj græs på småøer. Æggene klækkes allerede i april efter en rugetperiode på 28 dage. Om dagen søger de ud på enge og marker for at søge føde. Sådanne flokke kan være meget store. Fra efteråret er det tilladt at jage dem.

Krikand

Krikanden er den mindste af de danske ænder. Bestanden af krikand har op gennem 1900-tallet gennemgået en langsigtet tilbagegang. Tidligere yngede krikanden typisk i næringsfattige hedemoser, men netop disse er blevet ramt af tilførsel af næringsalte, opdyrkning og dræning.

FUGLEBINGO

Tag denne fugle-bingo-plade med på fugleturen og se hvor mange fugle I kan se og hører. Husk kikkerten.

HAVØRNEN - DANMARKS STØRSTE ROVFUGL

Havørnen er Nordeuropas største rovfugl, og med sit gigantiske vingefang på ca. 2,5 meter er fuglen et imponerende syn.

I midten af 1800-tallet var havørnen udbredt i det meste af Danmark, men havørnen var, ligesom mange andre rovfugle, meget forfulgt og i 1911 forsvandt den som ynglefugl i landet. Det var derfor meget glædeligt, da der i marts 2010 var et havørnepar, som byggede rede i Lønborg Plantage. Havørne danner par for livet og holder til i området ved redestedet gennem hele året. Hvis ørnene ikke forstyrres, bliver de og yngler i samme område hvert år.

Havørnen spiser mest fisk, som den dykker ned og tager fra vandoverfladen, mens vand- og høsefugle oftest bliver fanget i en udmattelsesleg, hvor ørnene igen og igen angriber en dykkende blyshøne. Når blyshønen engang bliver træt, kan ørnen med lethed snuppe den fra vandoverfladen.

Havørnene kan I let kende med et vingefang på størrelse med en stuedør og dens fremtrædende gule store næb, der har form som en boltsaks.

KØER OG KRYB MED ELLER UDEN BEN

De mest almindelige køer i Skjern Å området

Selv om naturgenopretningsprojektet af Skjern Å er færdig, er der stadig en del vi mennesker er nødt til at blande os lidt i. De våde enge ville nemlig hurtigt gro til i siv og krat hvis ikke der blev sørget for naturpleje. Både kvæg, får og heste bruges flere steder i området i forbindelse med naturpleje – blandt andet ved Skjern Enge.

Sortbroget malkeko (Dansk Holstein)

Den sortbrogede malkeko er den mest almindelige ko i Danmark og udgør ca. 70% af alle danske malkekøer i Danmark.

Angus

Aberdeen-Angus er en af landets ældste kødkvægracer. De første Angus kom til Danmark i 1950'erne. Racen er i dag verdens mest udbredte kødkvægrace.

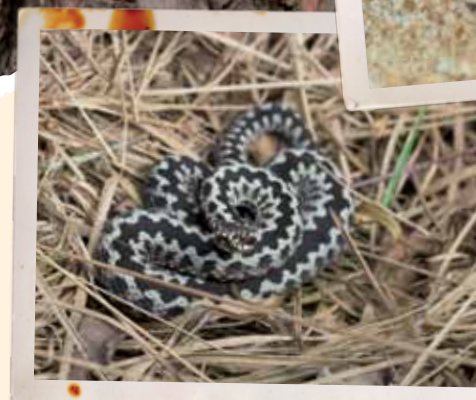

Limousine

Limousine kvæg er den mest udbredte kødkvægrace i Danmark. Den har en høj tilvækst, god muskelfylde og slagtekvalitet og anvendes især til produktion af kalvekød.

Galloway

Galloway hører under kødkvæg. Der findes flere typer af gallowaykvæg: rød galloway, dun galloway, belted galloway, miniaturegalloway og hvid galloway.

Skovsnogen

Naturrum Skovsnogen tilbyder en ekspedition og fantasirejse for hele familien. Det er et sammenhængende område med en række natur- oplevelsesrum, der bindes sammen af et markeret stiforløb. På vej gennem området er der aktiviteter, som spænder fra fysisk udfoldelse til eftertanke og fordybelse. I Naturrum Skovsnogen bliver der vendt grundigt op og ned på vores forestillinger om, hvad man kan møde i naturen: Kravl rundt i den store gule skovsnog og stå ansigt til ansigt med en 3,5 meter høj kæmpebille. (P-pladsen, Døvlingvej, 6933 Kibæk).

Hugorm

Vil I ud at se hugorme, skal I ud om foråret. De er lettest at iagttage, når græsset ikke er så højt endnu, og mens de stadig er lidt sløve efter overvintringen. De kommer frem på solrige dage i morgen- og aftentimerne for at solbade. Kig efter hugorm i området omkring Albæk Mose.

Hannerne er grå med en zigzag rygstribe, og hunnerne er tilsvarende brune. Hugormens bid er giftigt og meget smertefuldt, men sjældent dødeligt - hugormen er fredet ligesom alle andre danske krybdyr.

MYRE OG MYREMAGI

Myrer symboliserer flid, orden og arbejdssomhed ("myreflittig"). De er en af de mest succesrige grupper af insekter, og de har særlig interesse, fordi de lever i avancerede samfund.

I en tue af Rød Skovmyre kan der være op til 100.000 myrer. I sådan en tue er der flere dronninger, og de bor dybt nede under tuen, hvor de bruger hele

livet på at lægge æg. De kan blive 10 år gamle.

Prøv at finde en blå blomst f.eks. blåklokke eller viol og smid den på en myretue. Myrerne vil angribe blomsten og sprøjte myresyre på. Prøv og se hvad der sker.

SMÅDYRSVÆDDELØB

En lille familiekonkurrence hvor alle kan være med.

Først skal I på jagt efter smådyr, som I tror kan kravle hurtigt. (snegle, edderkopper, biller, myrer m.m.) I skal have et dyr hver. Et godt sted at lede er helt nede ved jorden, under blade og grene. Husk at behandle dyrene varsomt og

sætte dem tilbage, hvor I fandt dem. Tegn derefter to cirkler - en lille og en stor med ca. en halv meter imellem. Den lille cirkel er starten og den store er mållinien. Dyrene sættes i den lille cirkel i centrum af banen og det første dyr, der når den store cirkel har vundet.

EN SNEGL PÅ VEJEN

Havesnegl

"En snegl på vejen er tegn på regn" sådan lyder et ordsprog og selvom det næppe er sneglens skyld det regner, så er der noget rigtig ved det. Snegle har nemlig brug for et fugtigt miljø for ikke at udtørre. Når luftfugtigheden stiger kommer sneglene frem af deres skjul. Hvis man kigger i buske og andre fugtige skyggesteder er der gode chancer for også at finde snegle. Der findes både snegle med hus og uden hus. Begge af disse kan I finde ude i Skjern Å området.

Snegle med hus

De husbærende snegle kan I finde i mange farver. Havesneglene har hvid læbe (skalåbning) og er mindre end lund-sneglen, som har sort læbe. Kratsneglen kan I næsten altid finde på brændenælder om sensommeren. Snegle spiser med en såkaldt raspetunge, hvorved den rasper føde i sig, det kan være fra blade, bananskrald eller alger på træ.

Kratsnegl

Snegle uden hus

I stedet for et hus på ryggen har de en kappe. Den mest kendte er den sorte skovsnegl, som I let finder på en gåtur i skoven og i fugtige områder. Den æder efterårets nedfaldne blade og holder især meget af svampe.

Rød skovsnegl

Iberisk skovsnegl

Den røde skovsnegl kan blive op til 15 cm lang og er særlig stor, større end den så omdiskuterede iberiske skovsnegl som også har navnet dræbersnegl. Dette navn har den fået, fordi den er hvad man kalder en invasiv art. En invasiv art er en plante- eller dyreart, som er indført til et område, hvor den kan fortrænge andre arter og forrykke den økologiske balance mellem arterne på stedet. Den er blevet haveejernes værste mareridt, fordi den i større antal kan ødelægge en hel have, med dens forkærlighed for friske planter. Det kan være svært at genkende en dræbersnegl, men som regel er de brune og forekommer i meget stort antal.

SKOVSN EGL I TRYLLEDEJ

Når man arbejder med trylledej er det kun fantasien, der sætter grænser. I kan forme lige det dyr I har lyst til, f.eks. en mariehøne, en mus, en larve, en skovsnegl, osv.

Opskrift på trylledej:

2 dele mel + 1 del fint salt + en sjat olie + varmt vand til dejen er sammenhængende uden at klæbe. Hvis I lader dejen ligge et par dage og tilsætter mere mel, så bliver dejen mere smidig.

Til en skovsnegl skal I bruge:

- en stor aflang klat trylledej
- en mindre klat trylledej
- knappenåle og en stor stoppenål
- sort/rød maling og lak

Form en snegle-cylinder og lav aftegninger i overfladen med en stoppenål. Form en flad skive af den mindre klat trylledej. Det er sneglens kappe. Lav et åndehul i kappen. Sæt 2 par knappenåle i sneglens hoved som antenner. Bag trylledejen ved at starte på 50 C, skru op til 75, 100 og til sidst 125, og lade dem bage 1 time på hvert niveau. Når sneglen er bagt så mal den og giv den lak for at få den til at se slimet ud.

De mest almindelige edderkopper i Skjern Å området

De fleste mennesker er bange for edderkopper helt uden grund. Der findes dog ganske få eksempler, hvor folk er blevet bidt af edderkopper. De fleste edderkopper kan ikke bide igennem et menneskes hud. Derfor kan I roligt tage ud og udforske de små skabninger, bare I er varsomme og passer på ikke at klemme dem.

Edderkopper er nogle meget spændende og flotte dyr, når man først kommer helt tæt på dem. Prøv bare at se på de smukke aftegninger og farver edderkoppen har.

I Danmark har vi mange forskellige arter edderkopper, men ude i Skjern Å området finder man typisk disse tre slags af arten hjulspindere, som laver de flotte runde spind.

Korsedderkop

Korsedderkoppen kan I let at kende på dens aftegninger på bagkroppen, der ligner et kors. I sensommeren kan man opleve, hvordan de mindre hanner forsigtigt forsøger at tilnærme sig hunnen. Er hun ikke i det rette humør, risikerer han at blive ædt. Når hunnen har lagt sine æg dør hun. Ungerne udvikles i løbet af vinteren og dukker frem til foråret, men først året efter er nye hunner klar til at lægge æg.

Flad Hjulspinder

Flad hjulspinder kaldes også for barkedderkop. Edderkoppen har en tydelig flad bagkrop og samtidig finder man ofte arten på eller under bark af ældre træer. Generelt optræder Flad hjulspinder i mørke farver – og af og til i næsten sorte farver.

Kvadratedderkop

Kvadratedderkoppen er meget almindelig i Danmark og hører ligesom korsedderkopen til hjulspinderne, der fanger deres bytte i et hjulformet net. Den kan fange selv store byttedyr som guldsmede og hvepse. Den har fået sit navn, fordi den på bagkroppen har 4 hvide pletter, der sidder som hjørnerne i et kvadrat. Kvadratedderkoppen kan være gul, rød, grønlig eller sort, og den skifter gerne farve efter dens omgivelser.

STJÆL ET SPIND

Visse edderkopper laver nogle meget flotte spind. Hvis I forsigtigt først fjerner edderkoppen, kan du tage et aftryk af dens spind med hjem. Du skal bare tage en smule hårlak til at fiksere spindet og holde et stykke sort karton bag det imens. Med en saks kan du klippe de bærende tråde af langs papirets kanter. Bagefter kan du strø hvidt pulver over som talkum eller kartoffelmel.

I skal bruge:

- sort karton
- hårlak
- talkum eller kartoffelmel
- evt. en saks

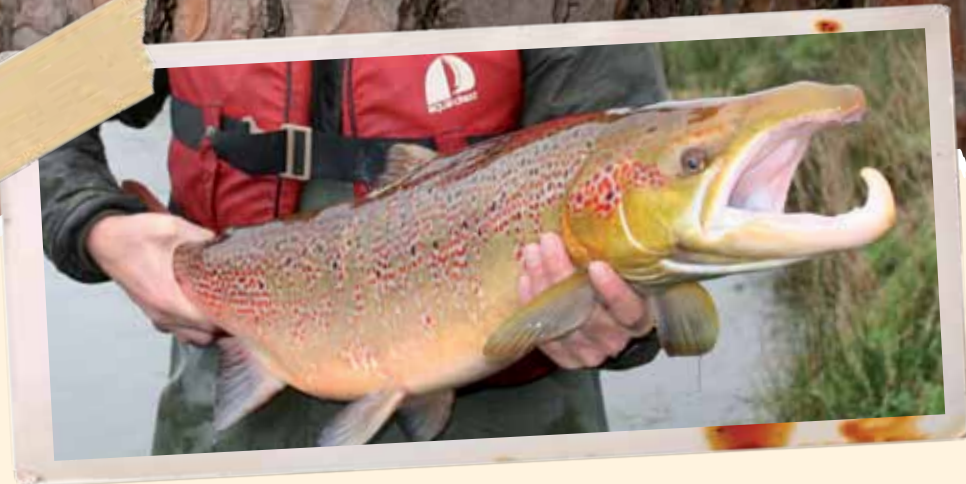

KRYB- OG KRAVLEBINGO

Tag bingo-pladen med på skovturen og se hvilke snegle og edderkopper I kan finde.

FISK I SKJERN Å OMRÅDET

Skjern Å er kendt for Skjern Å laksen, som er en af Danmarks største laksestammer. Den har gydet i åen i mange år og man mener den har været der lige siden oldtiden. Laksen har været meget tæt på at forsvinde fra Skjern Å. Efter at man valgte

at rette åen ud mistede laksen sine gydesteder og vandkvaliteten blev dårligere. Efter den store genoprettelse af Skjern Å, er antallet af laks langsomt ved at stige. Det sker også fordi, Danmarks center for villd laks (DCV) har iværksat et opdræts- og udsætningsprogram af laks fra den oprindelige stamme.

Den største laks blev fanget i Danmark i Skjern Å i 1954 af Dinensen, den vejede 26,5kg og målte 126cm.

I et til seks år lever laksen i vandløb, derefter søger den mod havet, hvor der er større fødemængder. På vejen derud sker der nogle ændringer med laksen og den bliver i stand til at tåle saltvand. Efter et til fire år i havet, begynder laksen at søge mod dens fødevandløb og den stopper med at tage føde til sig. Den er i stand til at finde netop det sted, hvor den selv holdte til som lille. Efter gydningen søger laksen tilbage til havet, men tit er laksen så afkræftet at den dør. Det er derfor sjældent, at laksen gyder mere end en gang i løbet af dens liv. Hvis man skal fiske i Skjern Å skal man foruden nationalt fisketegn også have et laksekontingent til Skjern å. Der er strenge regler for hvornår, hvor mange og hvordan lystfiskerne må fange laks i Skjern Å.

STENLAKSEN

Laksen er en monumentalskulptur, der har form som en 25 meter lang laks, en hyldest til Skjern Å laksen. Laksen er placeret ved Kartoff Å, tæt på Sina-tur Hotel Skarrildhus og er skabt af billedkunstner Jørn Rønnau. Laksen er primært bygget af lokale materialer – sten fra de marker, der ligger omkring åbrinken og sten fra kirkegårdsdiget omkring Skarrild Kirke.

Den kan bruges på mange forskellige måder. Madkurven kan medbringes og hele familien kan slå sig ned ved Laksen og derfra nyde det smukke landskab og åen, der snor sig lige under og ved siden af dem. Børnene kan klatre, udforske og lege – de kan stå inde i fiskens kæmpegab og fryde sig over, at den ikke rigtig kan 'bide' dem.

UDKIGSKASSEN

Vil I gerne vide hvad der foregår under vandoverfladen, så kan I tage et smut

forbi Ganer Å i udkanten af Skjern by. Her har man lavet en undervandskasse, så det er muligt at se hvad der foregår i et typisk vestjysk vandløb. Måske kommer der en ørred, en hundestejle, skalle eller en gedde forbi. Udkigskassen er den eneste af sin art i Danmark.

NATURCENTER SKJERN Å

I centret er der en udstilling om livet i Skjern Å. Her kan du få mere at vide om åen fra udspring til udløb, åens fisk, planter og insekter, om laksegårde og laksekrige. Du kan se Dinesen og hans laks og prøve at mærke hvor tunge laks kan være.

Udstillingen er åben hver dag fra kl 11-17. Ved siden af ligger et overdækket grillsted med borde og bænke til fri afbenyttelse. Naturcenter Skjern Å ligger på Ånumvej 161 B, mellem Skjern og Borris.

NATURENS SPISEKAMMER

Hvis I ikke er vant til at færdes ude i naturen så er det ikke sikkert I er klar over, hvor stort et spisekammer der findes derude. Om foråret kan I varme jer med en sund brændenældesuppe serveret sammen med lune boller med skvalderkål eller I kan lave en spændende salat med nye friske mælkebøtteblade og sprøde bøgeblade.

Når sommeren er ved at gå på hæld er rigtig mange af naturens frugter klar til at blive plukket. Lav lækre marmelader med hedens og skovens bær eller I kan være heldige at finde vilde æbler, som er gode at bruge i æbletærter. Mad smager bare lidt bedre og er lidt sjovere når man selv har plukket og samlet det.

BÅLBRØD MED URTER

Brød er et af de ældste, tilberedte føde-midler. Det kan spores tilbage til stenalderen. Og brød er som bekendt ikke bare brød. Det kan varieres i et utal af varianter.

Forslag til urter der kan findes i naturen og som kan puttes i brødet.

Mælkebøtteblade

Røllike

Skvalderkål

Blåbær

Vandmynte

Tusindfryd

Hyben

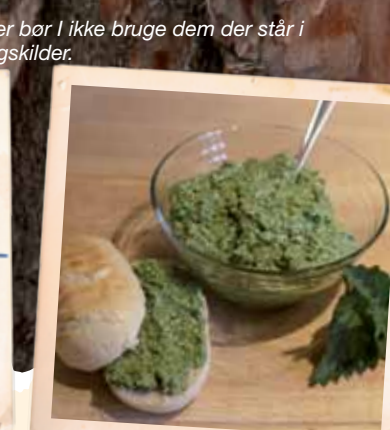

Brombær

Grundopskrift til bålbrød

3 dl vand
1 tsk. bagepulver
½ tsk. salt
1 spsk. olie
Mel i passende mængde

Denne opskrift er en grundopskrift og det er kun fantasien, der sætter grænser for, hvad der ellers kan tilsættes. Brugen af bagepulver gør, at dejen kan stå uden at hæve, fordi bagepulver først hæver når det udsættes for varme.

Velsmagende brændenælder

Brændenælden er én af de vilde planter, alle danskere kender. Vi har to arter: Stor Nælde og Liden Nælde. Brændenælder er noget af det sundeste, som vokser i naturen og så smager de tilmed også godt. Brændenælderne skal helst tages i foråret mens skuddene er nye og friske. Her er lidt inspiration til, hvad I kan bruge den til.

BRÆNDENÆLDE-PESTO

Ingredienser:

To store håndfulde brændenælder
1/2 fed frisk hvidløg
1 spsk parmesanost
1 spsk valnødder eller ristede pinjekerner
citronsaft efter behag
olivenolie efter behag
lidt salt og peber

Skyld brændenælderne grundigt og overhæld dem med kogende vand og lad det stå i ca. 5 min. Hæld herefter vandet fra. Det hele blendes og olie og citronsaft tilsættes lidt af gangen til den har en ensartet masse. Pestoer kan med fordel bruges i stedet for smør på madpakken eller som tilbehør til nye kartofler.

Husk: Når I skal finde brændenælder bør I ikke bruge dem der står i vejkanterne eller nær andre forureningskilder.

BRÆNDENÆLDE-SUPPE

Ingredienser:

150 g. brændenælder
1 løg
2 bouillonterninger
lidt smør
1 liter vand
(evt. kartoffel og gulerødder)

Brændenælderne skal skyldes og hakkes fint. Hvis der hældes kogende vand over dem, stopper de med at brænde. Løget finhakkes og svitses sammen med brændenælderne i smøret i en gryde. Bouillon og vand hældes i gryden og suppen koges i ca. 10 min. Suppen serveres evt. med lidt persille og et flute.

BRÆNDENÆLDE-TE

Det er muligt at købe tørret brændenælde i helsebutikker, men I kan også tørre dem selv. De bedste er de nye skud i foråret. Et par skefulde tørret brændenælde overhældes med kogende vand og skal trække i ca. 5 -10 min. Man kan med fordel blande tørret brændenælde med andre urter.

- Liste over udstyr, der er godt at have med:
- sovepose
 - liggeunderlag
 - lommelygte eller pandelampe
 - varmt tøj
 - service
 - tændbriketter
 - vand
 - kogegrej
 - sølvpapir
 - wc- papir
 - lommekniv
 - affaldspose

SNØBRØD MED BÆR
 I sensommeren skal I ud og samle bær, brombær, tyttebær, rævlingebær, hyldebær. Bærene kan I mose sammen med flormelis eller lave til mamelade. Brug den samme dej fra grundopskriften. Tag en god klat dej og sno den om enden af en pind. Bag det over bål. Når brødet er bagt og tages af pinden, kommes bærene i hullet i midten.

PANDEKAGER MED TYTTEBÆR
 Først skal I ud og samle tyttebær og de skal moses sammen med flormelis.

Ingredienser til pandekager:
 400 g hvedemel
 4 æg
 4 spsk. olie
 4 tsk. sukker
 4 knsp. vaniljesukker
 8 dl. minimælk
 Miks alle ingredienserne i en skål undtagen mel. Tilsæt melet under piskning. Pisk til din pandekagedej er let og uden klumper. Bag pandekagerne over bål. Spis pandekagerne med sødet tyttebær.

DESSERT OVER BÅL

ÆBLEBRØD
 Her skal I ud og finde vilde æbler. Brug den samme dej fra grundopskriften (kan tilføjes lidt sukker eller vaniljesukker). En klump dej (ca. på størrelse med en bolle) laves stor og flad. På midten lægges to æblebåde og de drysses med kanel-sukker. Herefter lukkes dejen grundig omkring æblerne og brødet kommes på risten over bålet. De skal varmes længe, så pas på de ikke bliver sorte.

OVERNATNING I NATUREN

Det er hyggeligt at overnatte ude i naturen. I Skjern Å området finder I flere steder hvor det er muligt at overnatte. Om morgenen kan man være heldig at få de vilde dyr at se, f.eks. så er der gode muligheder for at se ræve ved en 4-5 tiden. I kan måske også se dådyrene stå og græsse. Om dagen kan I gøre klar til bål og samle brænde. Hvis det er den rigtige årstid kan I også samle bær eller andre lækkerier fra naturens spisekammer.

Hvor ligger shelterpladserne
 I Ringkøbing-Skjern Kommune er der muligheder for at booke enkelte af de shelterpladser der er i kommunen på: www.pladsinaturen.dk
 I Herning Kommune er der muligheder for at finde shelterpladser hvis I følger denne sti: www.herning.dk - under "borger" - herefter "natur og parker" - og "overnatning i det fri".

Skjern Å Nøglen er finansieret af:

DESTINATION RINGKØBING FJORD

Herning
Kommune

Ringkøbing-Skjern Kommune

den europæiske Union
den Europæiske Fællesskab
for Regionstatistik

Interreg IVA
Interregional Development

